

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Духовне відродження, що спостерігається нині в Україні, значно активізує суспільство до вирішення проблеми виховання молодого покоління найкращими зразками світового класичного та народного мистецтва, формуючи таким чином гармонійну, цілісну, творчу, естетично розвинену особистість.

У державній національній програмі “Освіта” /Україна ХХІ ст./ визначається стратегічна мета розвитку системи виховання підростаючого покоління – забезпечення можливостей постійного самовдосконалення, а саме: виховання школярів мистецтвом, як невід’ємною складовою частиною морального виховання. Удосконалення національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до виховання школярів загальноосвітньої школи засобами мистецтва, спрямований на подолання кризи освіти, що проявляється передусім у невідповідності знань учнів та студентів запитам особистості, суспільним потребам та світовим стандартам, у зміцненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності.

Мета нашої роботи полягає у аналізі художньо-творчого розвитку учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження. Відповідно до мети були поставлені наступні *завдання* дослідження: зібрати, проаналізувати, дослідити генезис процесу художньо-творчого розвитку учнівської молоді Рівненщини; обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність художньо-творчого розвитку школярів; висвітлити зміст, форми і методи виховання школярів засобами мистецтва у Рівненській області.

Значний вклад в розробку теорії і практики художньо-творчого розвитку сучасної виховної системи внесли педагоги та вчені (Ю.Б. Алієв, О.П. Апраксина, В.С. Багрій, Н.О. Ветлугіна, Н.М. Добровольська, Д.К. Кабалевський, Л.М. Масол, Л.О. Хлебнікова, Г.М. Ципін, М.В. Черепанін, Ю.Є. Юцевич та ін.).

Аналізуючи наукову літературу, ми приходимо до висновку, що заслуговують на увагу роботи вчених, які захистили дисертації з даної проблеми. Це в першу чергу В.В. Тушева “Формування творчої активності учнів молодших класів у процесі виконання завдань художньо-естетичної спрямованості” (1997), О.В. Лобова “Формування творчої активності молодших школярів в процесі музично-естетичного виховання” (1998), Б.А. Брилін “Педагогічні основи музично-творчого розвитку учнів старших класів в сучасних формах дозвілля” (1998), І.П. Наливайко “Виховання школярів засобами мистецтва у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського” (2001) та ін. В даних роботах розглядається питання теорії і практики формування творчої активності молодших та старших школярів на уроках музики, також розглядаються педагогічні основи музично-творчого розвитку в сучасних умовах дозвілля.

Схвально можна оцінити запроваджений під егідою Президента України Всеукраїнський фестиваль майстрів мистецтв та народної творчості “Таланти твої, Україно”, що проводиться вже два рази. Традиційно вже так склалося, що огляди художньої самодіяльності та народної творчості проходять у всіх регіонах нашої області. Спочатку вони проводяться в районах, областях, а потім звіт областей на столичній сцені. Це дуже активізує роботу з художньо-творчого розвитку виховання учнівської та студентської молоді.

В довідці “Про виконання в Рівненській області указу Президента України від 23 жовтня 1999 року №1389/99 “Про Всеукраїнський огляд народної творчості” та постановою-розпорядженням Голови облдержадміністрації від 17 січня 2000 року №19 зазначено, що “...одним із його головних завдань є подальший розвиток всіх видів і жанрів аматорського мистецтва, підвищення його художнього рівня, створення нових і зміцнення існуючих колективів ...”.

У Рівненській області художньо-творчому розвитку молоді приділяється досить велика увага, правда, художньо-творчі колективи не мають державного асигнування і утримуються на спецкошти (за рахунок внесків батьків). Але батьки прекрасно розуміють, що розвиток творчих інтересів, нахилів і художніх здібностей дітей, залучення їх до активної творчої діяльності у різних видах мистецтва йде тільки на користь особистості. Прагнучи власноручно примножувати культурно-мистецькі надбання народу Полісся, рівняни постійно спілкуються із мистецтвом.

У звіті Рівненського обласного управління культури облдержадміністрації “Про підсумки роботи шкіл естетичного виховання у 2000-2001 невчальному році та завдання на 2001-2002 навчальний рік” зазначено, що “... в даний час в області працює 26 музичних шкіл, серед них 11 сільських, 6 шкіл мистецтв...”. Важлива робота із художньо-творчого розвитку молоді проводиться у Будинках і Палацах культури, Народних домах (колишні сільські клуби), будинках дітей та молоді, що функціонують в Рівненській області.

Обласним навчально-методичним центром естетичного виховання учнівської молоді в області започатковано щорічні традиційні огляди-конкурси, що мають назву “Юна зірка”. На обласну сцену

допускаються переможці районних, міських творчих змагань не тільки школярі, але й учні профтехучилищ. Свої таланти показують юні поети та композитори. Не дивлячись на те, що твори їх ще недосконалі, але видно їх творчий потенціал.

Велика кількість дітей опановує складний музичний український народний інструмент – бандуру. В області чудові дитячі ансамблі бандуристів (Млинів, Остріг, Здолбунів, Оржів, Квасилів, Дубно, смт. Зоря).

Школярі свої художні смаки розвивають, відвідуючи художньо-творчі гуртки-майстерні. Вони займаються вишивкою, ткацтвом, малюванням, різьбою по дереву, ковкою, плетуть із лози. Здебільшого добре ця робота налагоджена у північних районах області (Березне, Володимирець, Дубровиця, Зарічне, Сарни). Дивлячись на їх вироби, милуєшся, скільки фантазії, уміння і настирливої праці в цих витворах.

На Рівненщині досить плідно працюють дитячі фольклорні колективи. У всіх районах вони самобутні із притаманними даній території піснями, костюмами, вимовою, мелодикою. Скажімо, можна легко відрізнити дитячі фольклорні колективи із Заріченського району від Млинівського, Корецького, від Дубенського, тощо.

Відрадно те, що всі ці колективи залучають до репертуару той пісенно-танцювальний репертуар, який з давніх-давен зберігся на цій території.

На досить високо-професійному рівні працюють танцювальні колективи в обласному центрі. Слід нагадати, що у Рівному в структурі Рівненського державного гуманітарного університету знаходиться Інститут мистецтв (колишній Інститут культури), де є хореографічне відділення, а значить спеціалісти-хореографи мають належну підготовку. Для прикладу, у Палаці культури “Хімік” ВАТ “Рівнеазот” працюють підготовчі, середні та старші танцювальні групи. Танцювальні колективи тут різні за напрямками: народний танець; бальний танець; спортивний танець.

Слід зазначити, що дитячі танцювальні колективи Рівненщини неодноразово репрезентували своє мистецтво за межами України, де отримували схвальні відгуки. Відомі далеко за межами області дитячі духові зразкові оркестри із смт. Смига Дубенського району та с. Любомирка Рівненського району. Вони учасники різноманітних оглядів-конкурсів та Міжнародних фестивалів.

В області плідно працюють два дитячих симфонічних оркестри: у Рівненських ДМШ №1 та ДМШ №2. В області більшість вчителів музики, керівники дитячих та молодіжних художніх колективів надають перевагу народній пісні, бо тут нема підробки, нема обману для нашого почуття. В наш час значно зросла можливість використовувати безцінні пісенні скарби в музично-естетичному вихованні школярів, враховуючи пісенно-танцювальну спадщину регіону. Вважаємо, що саме на традиціях національної музичної культури і має опиратися музичне виховання дітей та молоді, адже доля національної культури, як і доля науки, політики, вирішується сьогодні в школі, де зростає, виховується перше покоління громадян нової вільної держави.

В області дуже багато дитячих інструментальних музик. Троїсті музики самі різноманітні за складом музичних інструментів. Керівники творчих колективів вміло використовують ті інструменти, якими діти володіють, а ще – які сьогодні на селі ще збереглися. Досить поширені на Поліссі ансамблі сопілкарів. Відомий дитячий народний колектив із села Здовбиця Здолбунівського району. Спочатку це був ансамбль сопілкарів та згодом він переріс у оркестр народних інструментів. Діти підрастають, залишають школу, а колектив постійно поповнюється новими аматорами.

Відомі за межами України учнівські колективи “Древляни” із Рівненського училища мистецтв та культури, і “Оркестр народних музик” із Дубенського училища культури. Вони сягнули далі чистонародного музичення, а вже більш професійно відносяться до вибору свого репертуару.

Прикро, що в області занепадає хорове дитяче мистецтво. Дитячі хорові колективи, як кажуть, можна на пальцях порахувати. Це, на нашу думку, пов’язано із тим, що у школах на гурткову роботу художньо-творчих колективів або зовсім не виділяється якась кількість годин, або їх дуже мало. Вчителі музики, як правило, проводять тільки планові уроки, а творчими колективами не займаються, оскільки їм ця робота не оплачується. Потрібно переглянути розподіл навчальних годин попредметно. В області склалася така практика, що директор школи години позаурочної роботи віддає на гуртки: математики, фізики, хімії, літератури, а музика – це як щось другорядне.

Ми пригадуємо, що в кінці 40-х – на початку 50-х років мала місце в школах України така практика, коли уроки музики та образотворчого мистецтва в середніх та старших класах не були передбачені шкільною програмою. Потрібно вдосконалювати схему планування навчальних предметів та години до них. У розмові з директором Олексинської ЗОШ І-ІІ рівнів акредитації Рівненського району ми дізналися, що в 2001-2002 навчальному році на гурткову роботу мистецького напрямку виділялось 4 години на тиждень, а на 2002-2003 навчальний рік не виділено жодної.

Художньо-творчий розвиток учнівської та студентської молоді – це складний процес і вирішувати цю проблему потрібно спільно, всім, кому не байдужа доля української культури, хто розуміє, що суспільство, яке не дбає про дітей, не має майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубенський міський Будинок дітей і молоді. Буклет.– Дубно, 2000. – 5 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна в ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Курсик В.В. Олег Трофимчук і його “Самоцвіти”. – Рівне, 1995. – 6 с.
4. Наливайко І.П. Виховання школярів засобами мистецтва у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. Дис. ... канд. пед. наук. – К., 2001. – 207 с.
5. Основні документи про школу //Упор. Є.О. Березняк– К., 1973. – 360 с.
6. Селівастрова Т.А. Струни нашого серця. – Дубно, 1995. – 14 с.

Одержано редакцією 27.12.2002

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хорожжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва 148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи..... 152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти 155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій 159
42. Ярмачук Т.М. Формування у студентів вмінь та навичок виконання творів французьких клавесиністів 163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо 167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано 168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом 173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури 175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва 180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом..... 182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури 185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження..... 189
Відомості про авторів 192

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.12.2002 р. Підписано до друку 31.01.2003 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 28,38. Замовлення № 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. —
Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20